

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ПОКАЗНИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ФАХІВЦІВ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Балахтар В.В. Ціннісні орієнтації як показник професійного становлення фахівців з соціальної роботи. У статті висвітлено результати дослідження ціннісних орієнтацій, які виступають важливою умовою становлення особистості фахівця у сфері соціальної роботи у складних реаліях сьогодення. Обґрунтовано, що рівень сформованості ціннісно-смыслової сфери загалом та її складових (ціннісних орієнтацій) зокрема впливають на формування соціально активної позиції фахівця, його моральної свідомості, професійної готовності до якісної реалізації соціальної роботи.

Наведено результати емпіричного дослідження ціннісних орієнтацій, які дозволили виявити найбільш значущі термінальні (здоров'я, любов, щасливе сімейне життя, активне діяльне життя, життєва мудрість) та інструментальні цінності для фахівців з соціальної роботи (життєрадісність, охайність, високі запити, відповідальність, незалежність, чесність), а також найменш значущі (термінальні: орієнтації на щастя інших, розваги, краса природи і мистецтва, свобода, творчість; інструментальні: вихованість, тверда воля, ефективність у справах, терпимість, широта поглядів, чуйність). Виявлено суперечливий та мінливий характер ціннісних орієнтацій фахівців, значну невідповідність їхніх ціннісних орієнтацій меті і завданням соціальної роботи як складової соціального захисту населення, що підтверджено результатами факторного аналізу термінальних та інструментальних цінностей. Установлено особливості ціннісних орієнтацій досліджуваних фахівців на різних стадіях професійного становлення залежно від статі, віку, тощо. Обґрунтовано доцільність розвитку ціннісних орієнтацій упродовж професійного становлення фахівців з соціальної роботи.

Ключові слова: ціннісні орієнтації особистості; фахівець з соціальної роботи; професійні цінності; професійне становлення; термінальні цінності; інструментальні цінності; соціальна робота.

Балахтар В.В. Ценностные ориентации как показатель профессионального становления специалистов по социальной работе. В статье освещены результаты исследования ценностных ориентаций, выступающие важным условием становления личности специалиста в области социальной работы в сложных реалиях настоящего времени. Обосновано, что уровень формирования ценностно-смысловой сферы в целом и его составляющих (ценностных ориентаций) в частности влияют на формирование социально активной позиции специалиста, его нравственного сознания, профессиональной готовности к качественной реализации социальной работы.

Показаны результаты эмпирического исследования ценностных ориентаций, позволяющие выявить наиболее значимые терминальные (здоровье, любовь, счастливая семейная жизнь, активная деятельная жизнь, жизненная мудрость) и инструментальные ценности для специалистов по социальной работе (жизнерадостность, опрятность, высокие запросы, ответственность, независимость, честность), а также наименее значимые – терминальные: ориентации на счастье других, развлечения, красота природы и искусства, свобода, творчество; инструментальные: воспитанность, твердая воля, эффективность в делах, терпимы во, широта взглядов,

чуткість. Выявлен противоречивый и изменчивый характер ценностных ориентаций специалистов, значительное несоответствие их ценностных ориентаций целям и задачам социальной работы как составляющей социальной защиты населения, что подтверждается результатами факторного анализа терминальных и инструментальных ценностей.

Установлены особенности ценностных ориентаций исследуемых специалистов на разных стадиях профессионального становления в зависимости от пола, возраста и т. п. Обоснована целесообразность развития ценностных ориентаций на протяжении профессионального становления специалистов по социальной работе.

Ключевые слова: ценностные ориентации личности; специалист по социальной работе; профессиональные ценности; профессиональное становление; терминальные ценности; инструментальные ценности; социальная работа.

Постановка проблеми. Важливою умовою становлення особистості фахівця у сфері соціальної роботи у складних реаліях сьогодення є рівень сформованості ціннісно-сміслової сфери загалом та її складових – ціннісних орієнтацій, що виступають одним з основних чинників соціально активної позиції фахівця, його моральної свідомості, готовності до якісної реалізації професійної діяльності в умовах змін. Ціннісні орієнтації обумовлені мінливістю соціально-економічних умов, особливостями особистості фахівця, його віком, досвідом професійної діяльності у сфері соціальної роботи як нормативної діяльності, пов'язаної з моральними цінностями і соціальними нормами, з поведінкою людини, що передбачає «прояв гуманістичного ставлення до людей» [11, с. 72-80]. Цінності визначають способи ставлення до світу, до людей і до самого себе, служать еталоном, ідеалом для всіх людей і являють собою розподілені разом з іншими переконання відносно цілей до яких потрібно прагнути [10, с. 15].

Отже, актуальність проблематики вивчення ціннісних орієнтацій особистості фахівців з соціальної роботи зумовлено об'єктивною потребою їх поглибленого дослідження як показника його професійного становлення, оскільки одна з основних функцій соціальної роботи (аксіологічна) передбачає формування відповідної ієрархії цінностей, за допомогою якої людина здатна оцінювати соціальну ситуацію, явища, вчинки інших людей як з позицій сенсу життя, життєвих цінностей, так і з позицій морально-етичної парадигми даного соціального середовища [2, с. 103-109]. Ціннісні орієнтації формуються у процесі засвоєння людиною певного соціального досвіду і проявляються в його цілях, переконаннях, інтересах, тобто в процесі соціалізації [6, с. 73].

Аналіз останніх публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблеми цінностей, окремих аспектів ціннісно-сміслової сфери особистості, ціннісних орієнтацій зробили Г. Балл [1], М. Боришевський [4], О. Бондарчук [3], Н. Журавльова [7], О. Леонтьев [9], З. Карпенко [8], Г. Радчук [12], М. Рокич [12], Ш. Шварц [18] та інші. Зокрема, О. Леонтьев, досліджуючи ціннісні орієнтації, вважав, що «це провідний мотив – мета підноситься до істинно людського і не відокремлюється від людини, а зливає його життя з життям людей, їх благом. Такі життєві мотиви здатні створити внутрішню психологічну виправданість її існування, яка складає сенс життя» [5; 9]. Науковець вагоме місце у структурі особистості відводив цінностям внутрішнього світу людини, які визначав як вищу інстанцію особистості.

З іншого боку, досліджено проблеми становлення й розвитку особистості упродовж опанування професійною діяльністю (навчання), а також безпосередньо в процесі її практичної реалізації (Б. Ананьєв, К. Абульханова-Славська, Г. Балл, О. Бондарчук, Б. Братусь, Е. Зеєр, Є. Клімов, С. Максименко, Л. Мітіна, В. Семиченко, Л. Сердюк та ін.). Висвітленню професійно важливі, особистісні якості і фахівців соціальної роботи, чинники та умови їх розвитку (Т. Алексєєва, С. Архипова, О. Безпалько, О. Бодальов, Н. Волкова, І. Грига, М. Данилець, О. Іванова, А. Капська, О. Карпенко, В. Курбатов, В. Полтавець, С. Харченко та ін.). Як зазначає Т. Титаренко: «особистість – не лише ансамбль суспільних відносин, вона містить чимало тілесного, природного, органічного» [15, с. 89]. З огляду на це, становлення особистості фахівця з соціальної роботи має ґрунтуватись на поєднанні двох взаємозалежних складових: створенні гідних умов життя, задоволенні й підтримці на належному рівні базових вітальних потреб, а також належний розвиток ціннісних орієнтацій, залучення до морального самотворення, гармонійного поєднання матеріальних цінностей та потреби у духовному збагаченні.

Формулювання мети і завдань статті. *Мета статті* – висвітлити результати емпіричного дослідження особливостей та умов формування ціннісних орієнтацій фахівців з соціальної роботи на різних стадіях професійного становлення.

Завдання статті полягають у: 1) виявленні найбільш значущих цінностей для фахівців з соціальної роботи;

2) виявити особливості ціннісних орієнтацій фахівців з соціальної роботи;

3) визначити особливості ціннісних орієнтацій досліджуваних фахівців залежно від стадій професійного становлення, статі, віку, тощо.

Виклад методики і результатів дослідження. В емпіричному дослідженні ціннісних орієнтацій фахівців з соціальної роботи взяли участь 625 соціальних працівників з різних регіонів України, з них 76,2% досліджуваних жінки і 23,8% – чоловіки, при цьому 75,7% працює у соціальних службах міста, а 24,3% досліджуваних працюють у соціальних службах та організаціях у сільській місцевості.

У дослідженні використано методику М. Рокича [10], що дозволило дослідити ціннісні орієнтації фахівців з соціальної роботи. Отримані дані підлягали кореляційному, факторному, дисперсійному аналізу за допомогою пакета статистичних програм SPSS (версія 23.0).

За результатами дослідження за методикою М. Рокича виявлено, що найбільш значущими термінальними цінностями для фахівців з соціальної роботи, є: здоров'я (78,6%), любов (62,6%), щасливе сімейне життя (57,3), активне діяльне життя (52,5%), життєва мудрість (49,0%). Водночас, викликає стурбованість той факт, що найменш значущими виявилися орієнтації на щастя інших (57,4%), розваги (66,4%), краса природи і мистецтва (55,5%), свобода (49,9%), творчість (48,6%).

Щодо інструментальних цінностей, то найбільш значущими виявилися життєрадісність (54,1%), охайність (49,9%), високі запити (49,9%), відповідальність (41,8%), незалежність (40,6%), чесність (40,5%), а до найменш значущих віднесено: вихованість (61,0%), тверду волю (53,3%), ефективність у справах (49,8%), терпимість (44,2%), широта поглядів (38,7%), чуйність (31,8%).

Отримані результати свідчать, на нашу думку, про певну невідповідність ціннісних орієнтацій фахівців з соціальної роботи меті і завданням професійної діяльності як складової соціального захисту населення. Цей факт було підтверджено результатами

факторного аналізу термінальних та інструментальних цінностей, що дозволив виявити досить суперечливі особливості ціннісних орієнтацій досліджуваних фахівців (табл. 1).

Таблиця 1

Особливості ціннісних орієнтацій досліджуваних фахівців з соціальної роботи

Фактори	Основні цінності позитивного полюсу	Кількість фахівців (у %)	Основні цінності негативного полюсу	Кількість фахівців (у %)
«соціальна активність»	Активне діяльне життя, раціоналізм	35,2	Щасливе сімейне життя, наявність хороших друзів, чуйність, чесність	33,0
«перфекціонізм»	Краса природи і мистецтва, охайність, непримиримість до недоліків	31,7	Упевненість у собі, розвиток, сміливість у відстоюванні власної думки, самоконтроль	33,3
«цінності професійної взаємодії»	Суспільне визнання, широта поглядів, терпимість	30,0	Цікава робота, вихованість, життєрадісність, старанність	39,7
«життєві цінності»	Розваги, незалежність,	23,3	Любов, здоров'я, освіченість	30,2
«продуктивність»	Пізнання, тверда воля	31,7	Матеріально забезпечене і продуктивне життя, відповідальність	27,6
«креативність»	Свобода, творчість, щастя інших, високі запити	34,1	Життєва мудрість	33,6

Загалом було виокремлено 6 факторів, які охопили 58,2 % сумарної дисперсії. До позитивного полюсу першого фактору «Соціальна активність» (14,9% сумарної дисперсії) увійшли термінальна цінність: «активне діяльне життя» (0,466) й інструментальна цінність: «раціоналізм» (0,417), а до негативного – термінальні цінності: «наявність хороших і вірних друзів» (-0,486), «щасливе сімейне життя» (-0,501) та інструментальні: «чесність» (-0,784), «чуйність» (-0,727).

Отже, за результатами аналізу складових першого фактору можна констатувати протиставлення повноти та емоційної насиченості професійної діяльності і щасливого сімейного життя, що, на нашу думку, є відображенням їх амбівалентної позиції у професійній діяльності у сфері соціальної роботи.

До позитивного полюсу другого фактору «Перфекціонізм» (11,8% сумарної дисперсії) увійшли такі термінальні цінності, як «краса природи і мистецтва» (0,558), й інструментальні цінності: «непримиренність до недоліків у собі та інших» (0,604), «охайність» (0,604), а до негативного – термінальні цінності: «розвиток» (-0,475), «впевненість у собі» (-0,677) й інструментальні: «сміливість у відстоюванні власної думки (точки зору)» (-0,585), «самоконтроль» (-0,553). Отже, цей фактор засвідчує протиставлення переживання фахівцем почуття прекрасного в природі і мистецтві до постійного фізичного й духовного вдосконалення й самоствердження, прагнення досягнути ідеалу у процесі особистісно-професійного становлення.

Позитивний полюс третього фактору «*Цінності професійної взаємодії*» (10,6% сумарної дисперсії) склали такі термінальні цінності: «суспільне визнання» (0,564), й інструментальні цінності: «широта поглядів» (0,571) і «терпимість» (0,560). Негативний полюс утворили термінальна цінність «цікава робота» (-0,495) й інструментальні: «вихованість» (-0,597), «старанність» (-0,496), «життєрадісність» (-0,489). Тобто, протиставляються цінності суспільного визнання, уміння зрозуміти чужу точку зору, доброзичливого, толерантного ставлення і цікава робота, гарні манери, дисциплінованість, почуття гумору.

Позитивний полюс четвертого фактору «*Життєві цінності*» (9,9% сумарної дисперсії) склали термінальні цінності: «розваги» (0,500) й інструментальні цінності: «незалежність» (0,505), а до негативного полюсу – термінальні цінності: «любов» (-0,661), «здоров'я» (-0,559) й інструментальні цінності: «освіченість» (-0,527). Таким чином, даний фактор відображає суперечність між способами задоволення потреб та інтересів особистості: працьовитістю, продуктивністю у роботі, здатністю діяти самостійно, відсутністю обов'язків і потребами у духовній і фізичній близькості з коханою людиною, фізичного і психічного здоров'я, широкий спектр знань і висока культура.

До позитивного полюсу п'ятого фактору «*Продуктивність*» (7,9% сумарної дисперсії) увійшли термінальні цінності: «пізнання» (0,479) і інструментальні цінності: «тверда воля» (0,413), а до негативного – термінальні цінності: «матеріально забезпечене життя» (-0,659), «продуктивне життя» (-0,515) та інструментальні: «відповідальність» (-0,413). Іншими словами, даний фактор висвітлює суперечливі тенденції розширення освіти, світогляду, інтелектуального розвитку, вміння відстояти власну точку зору з одного боку, і з іншого – відсутність проблем, матеріальних труднощів уможливорює максимально повну реалізацію своїх можливостей і здібностей на шляху професійного становлення.

Позитивний полюс шостого фактору «*Креативність*» (6,7% сумарної дисперсії) склали термінальні цінності: «свобода» (0,599), «творчість» (0,508), «щастя інших» (0,469) й інструментальні цінності: «високі запити» (0,483), а негативний полюс – термінальні цінності: «життєва мудрість» (-0,493). Отже, у даному випадку можна говорити про суперечливі тенденції щодо реалізації основної мети соціального працівника – добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому, самостійність, незалежність у судженнях і вчинках через творчу діяльність, високі вимоги до життя і високий рівень домагань, що потребує зрілості суджень і здорового глузду, які досягаються життєвим досвідом.

Установлено *особливості ціннісних орієнтацій досліджуваних фахівців залежно від статі, віку, тощо*. Зокрема, виявлено, що для чоловіків більш значущими є орієнтація на перший полюс факторів «*Соціальна активність*», «*Цінності професійної взаємодії*», «*Продуктивність*», «*Креативність*», а для жінок значущими виявилися цінності другого полюсу даних факторів ($p < 0,01$). Це свідчить про те, що більш цінними є вміння логічно мислити, приймати обдумані раціональні рішення, повага оточуючих, авторитет в колективі, уміння зрозуміти і поважати чужу точку зору, толерантність, самостійність і незалежність у судженнях, високі вимоги до життя і високі домагання тощо.

Щодо факторів «*Життєві цінності*» та «*Перфекціонізм*», то для чоловіків більш значущими є орієнтація на другий полюс факторів ($p < 0,01$), що, на нашу думку, можна пояснити нетрадиційним для чоловіків видом професійної діяльності. При цьому варто

відзначити, що в цілому чоловіків характеризує тенденція до зниження показників упродовж стадій професійного становлення, окрім факторів «Цінності професійної взаємодії» і «Креативність» (рис. 1).

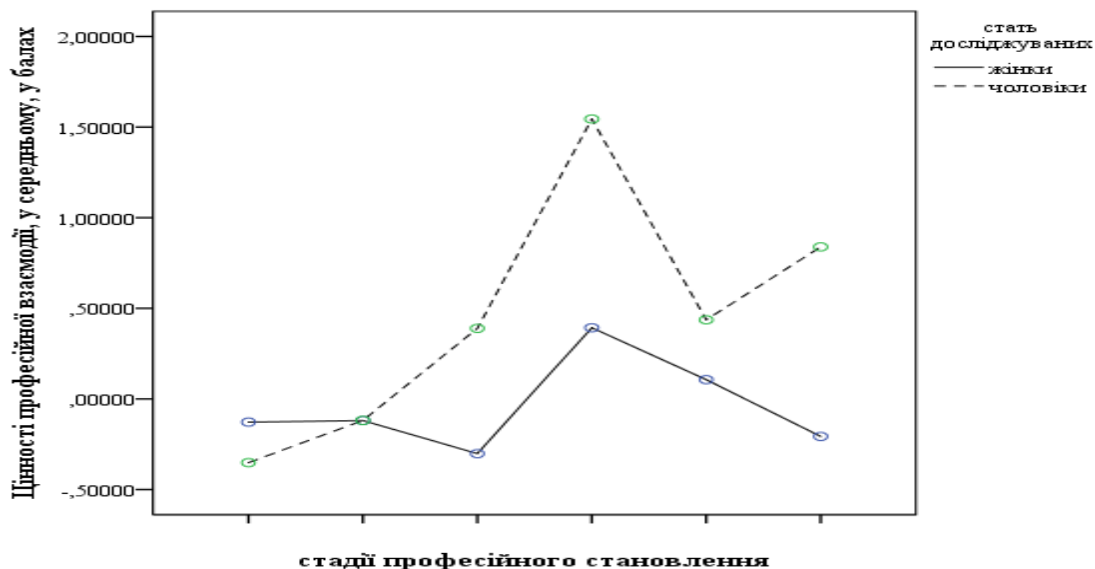

Рис. 1. Значущість фактору «Цінності професійної взаємодії» для фахівців соціальної роботи залежно від стадій професійного становлення, де:

1 – стадія самовизначення в якості фахівця; 2 – стадія самопроекування (життєконструювання) професійного шляху; 3 – саморегуляція у професійній діяльності; 4 – самоствердження та самовдосконалення у професійній діяльності; 5 – самореалізація фахівця як професіонала, досягнення «акме»; 6 – рефлексія професійного досвіду і самотворення смислу подальшого життєвого шляху.

Отже, у даному випадку можна говорити про те, що соціальна робота, як професійна діяльність спрямована на забезпечення добробуту людей, їхній розвиток і вдосконалення та є професією, що потребує вирішення багатьох проблем як у становленні особистості фахівців як професіоналів, так і самої професійної діяльності у сфері соціальної роботи, що зумовлено соціально-економічними чинниками, складною соціально-політичною ситуацією у державі. З іншого боку, це професія, яка не є характерною для чоловіків.

Подібні тенденції встановлено для досліджуваних фахівців залежно від стажу роботи.

Аналіз одержаних результатів свідчить про доцільність розвитку ціннісних орієнтацій у фахівців у сфері соціальної роботи. При цьому розвитку і вдосконалення можуть потребувати наступні складові:

–*мотиваційна*, що передбачає задоволення потреб, спрямованість і мотивування поведінки й професійної діяльності до засвоєння духовної культури суспільства і соціальної роботи, перетворення культурних та морально-етичних цінностей в стимули практичної поведінки людей;

–*когнітивна*, спрямована на розширення своєї освіти, розвитку і вдосконалення інтелектуальних здібностей, вербальної креативності, ціннісно-сміслової сфери, чинників її формування, усвідомлення особистісних ціннісних орієнтацій, загальнолюдських і професійних цінностей і смислів, здатності до рефлексії, пізнання, саморозвитку та самонавчання упродовж життя ;

–афективно-оцінна, що забезпечує емоційно-ціннісне ставлення до себе як фахівця і професіонала, толерантне, гуманне – до інших людей; розвиток оціночного ставлення до ситуацій і явищ, аналітичних, оціночних та інтерпретаційних вмінь, навиків проектування і життєтворчості, захопленість професійною діяльністю;

–конативна – що передбачає уміння диференціювати цінності, реалізувати цінності у щоденній професійній діяльності відповідно до інтеріоризованих цінностей, цілеспрямованість і відповідальність у професійній діяльності (опанування структурними складовими).

На нашу думку, саме для фахівця з соціальної роботи ціннісні орієнтації є важливим компонентом структури його особистості як стратегічної мети професійної діяльності, що скеровує поведінку і діяльність фахівців у сфері соціальної роботи, впливає на зміст і спрямованість потребово-мотиваційної сфери.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати дослідження ціннісних орієнтацій підтвердили важливість і необхідність формування ціннісно-сміслової сфери загалом та її складових (ціннісних орієнтацій) зокрема. Висвітлено, що ціннісні орієнтації виступають одним з основних чинників соціально активної позиції фахівця, його моральної свідомості, професійної готовності до якісної реалізації соціальної роботи. Наведено результати емпіричного дослідження ціннісних орієнтацій, які дозволили виявити найбільш значущі термінальні (здоров'я, любов, щасливе сімейне життя, активне діяльне життя, життєва мудрість) та інструментальні цінності для фахівців з соціальної роботи (життєрадісність, охайність, високі запити, відповідальність, незалежність, чесність), а також найменш значущі (термінальні: орієнтації на щастя інших, розваги, краса природи і мистецтва, свобода, творчість; інструментальні: вихованість, тверда воля, ефективність у справах, терпимість, широта поглядів, чуйність). Виявлено суперечливий та мінливий характер ціннісних орієнтацій фахівців, значну невідповідність їхніх ціннісних орієнтацій меті і завданням соціальної роботи як складової соціального захисту населення, що підтверджено результатами факторного аналізу термінальних та інструментальних цінностей.

Обґрунтовано доцільність розвитку ціннісних орієнтацій у професійному становленні фахівців з соціальної роботи, що сприяють реалізації основної мети його професійної діяльності – добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, самостійність, незалежність у судженнях і вчинках, можливість творчої діяльності, високі вимоги до життя і високий рівень домагань та зрілістю суджень і здоровим глуздом, які досягаються життєвим досвідом. Установлено особливості ціннісних орієнтацій досліджуваних фахівців на різних стадіях професійного становлення залежно від статі, віку, тощо, оскільки, саме для фахівця з соціальної роботи, ціннісні орієнтації є важливим компонентом структури його особистості як стратегічної мети професійної діяльності, що скеровує його поведінку і діяльність, впливає на зміст і спрямованість потребово-мотиваційної сфери.

Зроблені нами висновки не розкривають повною мірою усіх особливостей ціннісних орієнтацій у професійному становленні фахівців у сфері соціальної роботи. Окремих досліджень потребують психологічна готовність керівників соціальних служб до розвитку ціннісно-сміслової сфери особистості фахівців з соціальної роботи тощо.

Список використаних джерел

1. Балл Г. О. Актуальні методологічні питання дослідження моралі і моральної поведінки. *Соціальна психологія. Спеціальний випуск*. 2007. С. 8-16.
2. Балахтар В. В. Духовність та моральність фахівця соціальної роботи. *Православ'я в Україні*: матеріали VI Міжнародної наукової конференції, присвяченої 1000-літтю духовних зв'язків України з Афоном (1016-2016) та 25-літтю Помісного Собору Української Православної Церкви (1-3.11. 1991). Київ: Київська православна богословська академія, 2016. С. 103-109.
3. Бондарчук О.І. Психологічні засади розвитку ціннісно-смиислової сфери керівників освітніх організацій в умовах післядипломної педагогічної освіти. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. Ун-т менедж. освіти НАПН України*. Київ: АТОПОЛ ГРУП, 2015. Вип. 15(28). С. 178-188.
4. Боришевський М. Й. Дорога до себе: від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія. Київ: Академвидав, 2010. 416 с.
5. Блохіна І. О. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців з управління навчальними закладами. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Філософія. Психологія. Педагогіка. 2012. № 1. С. 82-85
6. Головатий Н. Ф. Соціологія молоді: курс лекцій. Київ: МАУП, 1999. 224 с.
7. Журавлева Н. А. Структура ціннісних орієнтацій керівників з різними особистісними характеристиками. *Ціннісні основи психологічної науки і психологія цінностей*. Москва: Інститут психології РАН, 2008. С. 215-235.
8. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості: монографія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. 512 с.
9. Леонтьев Д. А., Калашников М. О., Калашникова О. Э. Факторная структура теста смысло-жизненных ориентаций. *Психологический журнал*. 1993. Т.14. № 1. С. 150-155.
10. Леонтьев Д. А. Методика изучения ценностных ориентаций. Москва: Смысл, 1992. 17 с.
11. Пірен М. І. Європейські цінності – детермінанта змін в сучасній Україні: навч. посібник-практикум. Чернівці: Друк Арт, 2016. 256 с.
12. Пожидаєва О. В. Теоретичні аспекти професійної підготовки майбутнього соціального педагога у вищому навчальному закладі. *Соціальна робота в Україні: теорія та практика*. 2011. № 3/4. С. 72-80.
13. Радчук Г. К. Аксіопсихологія вищої школи: монографія. Вид. 2-ге розш. і переробл. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. 380 с.
14. Рокич М. Природа человеческих ценностей. *Свободная пресса*. 1973. №5. С. 43-48.
15. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ: Либідь, 2003. 376 с.
16. Bondarchuk O., Pecherska A. Changes of professional value orientations of teachers in the system of postgraduate education. *Social Welfare: Interdisciplinary Approach*. 2013. 3(1). P. 66-78.
17. Friedlander W., Apte E. Introduction to Social Welfare. Englewood Cliffs (N.J.): Prentice Hall Inc., 1974. 531 p.

18. Soyer R. The Right to Fail. Self Determination in Social Work. Routledge. London, 1975. 543 p.
19. Schwartz S.H. Universals in the Content and structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in experimental social psychology*. Orlando, FL: Academic, 1992. Vol. 25. P. 36-44.

References transliterated

1. Ball H. O. Aktualni metodolohichni pytannia doslidzhennia morali i moralnoi povedinky. *Sotsialna psykholohiia*. Spetsialnyi vypusk. 2007. S. 8-16.
2. Balakhtar V. V. Dukhovnist ta moralnist fakhivtsia sotsialnoi roboty. *Pravoslavia v Ukraini: materialy VI Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, prysviachenoï 1000-littiu dukhovnykh zviazkiv Ukrainy z Afonom (1016-2016) ta 25-littiu Pomisnogo Soboru Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy (1-3.11. 1991)*. Kyiv: Kyivska pravoslavna bohoslovska akademiia, 2016. S. 103-109.
3. Bondarchuk O.I. Psykholohichni zasady rozvytku tsinnisno-smyslovoi sfery kerivnykiv osvity orhanizatsii v umovakh pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity. *Visnyk pislidyplomnoi osvity: zb. nauk. pr. Un-t menedzh. osvity NAPN Ukrainy*. Kyiv: ATOPOL HRUP, 2015. Vyp. 15(28). S. 178-188.
4. Boryshevskiy M.Y. Doroha do sebe: vid osnov subiektnosti do vershyn dukhovnosti: monohrafiia. Kyiv: Akademvydav, 2010. 416 s.
5. Blokhina I.O. Psykholohichni osoblyvosti tsinnisnykh oriiientatsii maibutnykh fakhivtsiv z upravlinnia navchalnymy zakladamy. *Visnyk Natsionalnogo tekhnichnogo universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»*. Seria: Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika. 2012. № 1. S. 82-85
6. Holovatyi N. F. Sotsyolohiia molodezhy: kurs lektsii. Kyiv: MAUP, 1999. 224 s.
7. Zhuravleva N. A. Struktura cennostnykh orientatsii rukovoditelej s raznymilichnostnyimi karakteristikami. *Cennostnye osnovaniya psichologicheskoy nauki i psihologiya cennostej*. Moskva: Institut psihologii RAN, 2008. S. 215-235.
8. Karpenko Z. S. Aksiolohichna psykholohiia osobystosti: monohrafiia. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, 2009. 512 s.
9. Leontev D.A., Kalashnikov M.O., Kalashnikova O.E. Faktornaya struktura testa smyslozhiznennykh orientatsii. *Psichologicheskij zhurnal*. 1993. T.14. № 1. S. 150-155.
10. Leontev D. A. Metodika izucheniya cennostnykh orientatsii. Moskva: Smysl, 1992. 17 s.
11. Piren M. I. Yevropeiski tsinnosti – determinanta zmin v suchasniï Ukraini: navch. posibnyk-praktykum. Chernivtsi: Druk Art, 2016. 256 s.
12. Pozhydaieva O. V. Teoretychni aspekty profesiinoï pidhotovky maibutnogo sotsialnogo pedahoha u vyshchomu navchalnomu zakladi. *Sotsialna robota v Ukraini: teoriia ta praktyka*. 2011. № 3/4. S. 72-80.
13. Radchuk H. K. Aksiopsykholohiia vyshchoi shkoly: monohrafiia. Vyd. 2-he rozsh. i pererobl. Ternopil: TNPU im. V. Hnatiuka, 2014. 380 s.
14. Rokich M. Priroda chelovecheskih cennostej. *Svobodnaya pressa*. 1973. №5. S. 43-48.
15. Tytarenko T. M. Zhyttievyi svit osobystosti: u mezhakh i za mezhamy budennosti. Kyiv: Lybid, 2003. 376 s.
16. Bondarchuk O., Pecherska A. Changes of professional value orientations of teachers in the system of postgraduate education. *Social Welfare: Interdisciplinary Approach*. 2013. 3(1). P. 66-78.

17. Friedlander W., Apte E. Introduction to Social Welfare. Englewood Cliffs (N.J.): Prentice Hall Inc., 1974. 531 p.
18. Soyer R. The Right to Fail. Self Determination in Social Work. Routledge. London, 1975. 543 p.
19. Schwartz S.H. Universals in the Content and structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in experimental social psychology*. Orlando, FL: Academic, 1992. Vol. 25. P. 36-44.

Balhathar V.V. Valuable orientations as an indicator of the professional formation of Social Work specialists. The article highlights the results of the study of the value orientations, which are an important condition for the personality development of a Social Work specialist in the difficult realities of the present. The level of formation of the value-semantic sphere in general and its components (value orientations) in particular has been substantiated which influence on the formation of a socially active position of a specialist, his/her moral consciousness, professional readiness for a qualitative implementation of Social Work. The results of the empirical study of the value orientations that have revealed the most significant terminal (health, love, happy family life, active life, life wisdom) and instrumental values for Social Work specialists (cheerfulness, cleanliness, high demands, responsibility, independence, honesty), as well as the least significant (terminal: orientation to the happiness of others, entertainment, beauty of nature and art, freedom, creativity, instrumental: parenting, firm will, efficiency in affairs, tolerance, liberality, sensitivity) have been provided. The contradictory and changing nature of the value orientations of specialists are revealed, the significant discrepancy of their value orientations with the purpose and tasks of social work as an integral part of social protection of the population, which is confirmed by the results of the factor analysis of terminal and instrumental values. The expediency of development of the value orientations during the professional formation of Social Work specialists in has been substantiated. The peculiarities of the value orientations of the investigated specialists at different stages of professional development depending on sex, age, and others are determined.

Key words: the value orientations of the person; Social Work specialist; professional values; professional formation; terminal values; instrumental values; Social Work.